

1964-1984

20 jaar afgestudeerden in de pers- en communicatiewetenschap aan de R.U.G.

**peter laureys
frieda saeys
peter vermille**

Inleiding

In 1984 was het 20 jaar geleden dat de eerste diploma's in de Pers- en Communicatiewetenschap aan de RUG werden uitgereikt. Na aanleiding hiervan werd het plan opgevat een profiel te schetsen van de afgestudeerden gedurende deze 20 jaar; Hierbij zou zowel aandacht besteed worden aan de studieloopbaan als aan de beroepsloopbaan. Wat de studieloopbaan betreft konden wij reeds heel wat afleiden uit de administratieve gegevens die berusten in het archief van de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid, waaronder de Pers- en Communicatiewetenschap ressorteert. Voor aanvullende inlichtingen, gegevens i.v.m. de overgang naar een beroep en over de beroepsloopbaan zelf waren wij uiteraard aangewezen op de medewerking van de afgestudeerden zelf.

Een eerste probleem voor de bevraging van een dergelijke populatie was de bereikbaarheid. Als vertrekbasis was het zo zorgvuldig mogelijk bijgehouden adresbestand van het Seminarie voor Pers- en Communicatiewetenschap dan ook zeer nuttig. Toch konden er een 40-tal afgestudeerden niet meer gerepereerd worden. Wat de bereidheid tot medewerking betreft bleek de vraagstelling iets gevoeliger te liggen dan dit enkele jaren geleden het geval zou zijn geweest. In een brochure, uitgegeven in 1974 n.a.v. het tienjarig bestaan van de Pers- en Com-

municatiewetenschap kon nog zonder enig probleem een lijst worden gepubliceerd van de afgestudeerden, met vermelding van hun beroep. Toen wij in voorbereiding van dit onderzoek in 1984 bij wijze van proefenquête navraag deden naar de nodige gegevens om deze lijst te actualiseren, bleek er bij heel wat afgestudeerden enige terughoudendheid te bestaan. Dit had duidelijk te maken met de onzekerheid en onstandvastigheid van de beroepssituatie en deed zich vooral voor bij de jongere generatie. Het lag dan ook voor de hand dat wij voor de definitieve ondervraging zouden werken met anonieme enquêteformulieren, die overigens een behoorlijke respons opleverden (62% volledig bruikbaar) rekening houdend met de grote spreiding in tijd, de onmogelijkheid tot doelgerichte rappels omwille van de anonimiteit enz. Ook persoonsgebonden administratieve gegevens werden enkel benut voor statistische verwerking.

Als referentiekader voor de evaluatie van de resultaten zou, behalve van de eigen publicatie uit 1974, gebruik gemaakt worden van de publicaties van de dienst voor studie-advies van de RUG en van enkele enquêteresultaten van de KUL (1). Om enige vergelijking mogelijk te maken werd de groepering van sommige gegevens trouwens naar deze modellen gericht.

Op dit ogenblik (1986) telt de RUG onder

haar afgestudeerden 311 licentiaten in de Pers- en Communicatiewetenschap. In 1984, bij het afsluiten van de enquête, waren dat er 255 en in 1974 telde men voor de eerste 10 jaren dat de afdeling betond 79 afgestudeerden bij elkaar. Het gaat hier dus om een studierichting waarvoor de belangstelling gestadig is toegenomen en die vooral gedurende de laatste jaren in een stroomversnelling is geraakt. De ontwikkeling van de informatie- en communicatiesector is hier zeker niet vreemd aan.

Ook de opleiding zelf heeft enige wijzigingen ondergaan sedert het allereerste begin. Een kort historisch overzicht hiervan leek ons dan ook niet overbodig voor de interpretatie van bepaalde ontwikkelingen bij de onderzochte populatie.

Historiek van de Pers- en Communicatiewetenschap aan de RUG

De licentie in de Pers- en Communicatiewetenschap werd aan de RUG opgericht bij K.B. van 21 september 1962 op initiatief van wijlen Prof. dr. Th. Luykx, die al sedert 1951 een vrije, later een facultatieve cursus "perswetenschap" doceerde. De licentie kreeg een plaats in de Rechtsfaculteit naast de reeds bestaande licenties in de Diplomatieke, de Sociale en de Staats- en Bestuurswetenschappen en was toegankelijk voor kandidaten in de Staats- en Sociale Wetenschappen.

Naast deze gewone licentie, gespreid

over twee studie jaren, werd ook een "enige" licentie opgericht, enkel toegankelijk voor de houders van bepaalde universitaire of daarmee gelijkgestelde eind-diploma's.

Het oorspronkelijke studieprogramma bevatte enerzijds typische staatswetenschappelijke vakken als recht, economie, politieke geschiedenis enz., en anderzijds specifieke communicatiewetenschappelijke vakken. Ook na herhaalde programmahervormingen bleef de opleiding in de eerste plaats theoretisch-wetenschappelijk. Wat de aandacht voor de praktijk betreft werd het terrein stillaan verruimd van het informatiefjournalistiek gebeuren in de klassieke media naar andere aspecten van het communicatiegebeuren in een ruimere waaier van media. Deze evolutie blijkt ook uit de titels van de licentiaatsverhandelingen.

Enkele achtereenvolgende programmahervormingen resulteerden uiteindelijk in een verzwaring van het curriculum, zowel voor de gewone licenties als voor de enige licentie, en in een geleidelijke toename van het aantal specifieke communicatiewetenschappelijke vakken. Op die manier ging de Pers- en Communicatiewetenschap zich steeds nadrukkelijker profileren.

Het huidige programma dateert van het academiejaar 1973-1974, toen een herstructurering van de ganse afdeling Staats- en Sociale Wetenschappen plaats had. Op dat ogenblik werd de gemeenschappelijke 2e kandidatuur uitgesplitst in een politieke, een sociale en een sociologische richting, die elk toegang geven tot een daarbij aansluitende licentie. Alleen tot de Pers- en Communicatiewetenschap wordt men nog steeds toegelaten met een kandidaatsdiploma van om het even welke van deze richtingen. Gezien de ontwikkeling van het vakgebied is het echter de bedoeling, naar aanleiding van de op handen zijnde programmahervorming, ook de communicatiewetenschap als volwaardige specialisatie-richting uit te bouwen vanaf de 2e kandidatuur, uiteraard met de nodige aanpassingen voor de enige licentie.

Algemeen profiel

Aan de hand van archiefgegevens konden heel wat kenmerken van de hele populatie afgestudeerden worden gereconstrueerd.

De onderzoeksperiode vangt aan met het academiejaar 1963-1964, toen de 2 eerste enige-licentiestudenten hun diploma behaalden, en eindigt in 1983-1984.

In totaal bekwamen er in deze periode 255 studenten het diploma van licentiaat in de Pers- en Communicatiewetenschap, waarvan 117 (46%) via de tweejarige licentie en 138 (54%) via de enige licentie. Dit lichte overwicht van de enige licentie is echter geen constant gegeven over de jaren heen.

In de periode 1969 tot en met 1973 en in de jaren 1976 en 1984 waren er meer afgestudeerden uit de gewone licentie.

De gestadige toename van de studenten, vooral de jongste jaren, deed zich onafhankelijk van elkaar voor in de twee regimes.

Wanneer men de bestudeerde periode in 3 termijnen van 7 jaar opdeelt, merkt men dat 18,4% van de afgestudeerden te situeren zijn in de periode 1964-1970, 20,2% in de periode 1971-1977 en 51,4% in de periode 1978-1984 (zie Tabel 1).

Het is duidelijk dat deze stijgende trend aanhoudt als men de cijfers bekijkt van 1985 en 1986: in deze laatste twee jaren kwamen er niet minder dan 56 afgestudeerden bij.

Om een juist beeld te krijgen van de omvang van de studierichting moet men echter ook rekening houden met de discrepantie tussen inschrijven en afstuderen. Dit vooral in de enige licentie, waar steeds meer studenten opteren voor het spreiden van hun studies over meerdere jaren. Uit de officiële inschrijvingen voor de examens blijkt dat over de totale periode 1964-1984 73% van de enige-licentiestudenten hun diploma behaalden na één of twee examenzittingen, dus na 1 jaar studie. Toch moet men dit hoge percentage enigszins relativeren gezien het feit dat vele studenten reeds vóór hun inschrijving in de Pers- en Communicatiewetenschap cursussen volgden uit het curriculum, hetzij als vrije student, hetzij binnen hun keuzemogelijkheden.

Wanneer men de cijfers evolutief analy-

TABEL 1: Gediplomeerden in de pers- en communicatiewetenschap naar jaar van afstuderen, geslacht en studieregime

	Gewone Licentie			Enige Licentie			Totaal
	M	V	tot.	M	V	tot.	
1963-64	/	/	/	1	1	2	2
65	/	/	/	2	/	2	2
66	1	/	1	1	/	1	2
66	1	/	1	1	/	1	2
67	3	/	3	2	1	3	6
68	3	/	3	3	3	6	9
69	3	3	6	5	/	5	11
70	7	3	10	3	2	5	15
71	4	2	6	3	1	4	10
72	4	3	7	3	2	5	12
73	2	4	6	3	1	4	10
74	1	5	6	8	1	9	15
75	5	/	5	3	3	6	11
76	5	/	5	/	2	2	7
77	2	2	4	4	4	8	12
78	2	1	3	6	1	7	10
79	2	1	3	7	7	14	17
80	4	1	5	6	/	6	11
81	8	4	12	13	3	16	28
82	8	1	9	8	5	13	22
83	5	3	8	6	3	9	17
84	12	3	15	9	2	11	26
Totaal	81	36	117	96	42	138	255
85	7	1	8	14	4	18	26
86	12	3	15	10	5	15	30

seert, stelt men vast dat de tendens om de studie over meerdere jaren te spreiden duidelijk toeneemt. De groeiende discrepantie tussen het aantal inschrijvingen en het aantal afstuderenden is veeleer daaraan te wijten dan aan het niet slagen of afhaken van de studenten. In 1985 en 1986 werden er respectievelijk 26 en 30 diploma's uitgereikt, terwijl er in diezelfde jaren respectievelijk 59 (14 in 2e Licentie en 45 in Enige Licentie) en 58 (17 in 2e Licentie en 41 in Enige Licentie) eindejaarsstudenten ingeschreven waren.

De Pers- en Communicatiewetenschap blijkt tot nog toe overwegend een mannenrichting te zijn. Terwijl de enige licentie van start ging met 1 mannelijk en 1 vrouwelijk gediplomeerde in 1964, zal pas in 1969 een vrouw met succes haar 2e licentie beëindigen. Over heel de onderzochte periode vindt men een verhouding van 70% mannelijke tegenover 30% vrouwelijke afgestudeerden.

In het geheel van de Staats- en Sociale Wetenschappen vertegenwoordigen de afgestudeerden van de gewone licentie Pers- en Communicatiewetenschap in de eerste helft van het bestaan van de afdeling een kleine 10%, in de tweede helft bijna het dubbele. Rekening houdend met de enige licentie wordt dit aandeel respectievelijk 17% en 35% (zie tabel II).

Wat de herkomst van de enige-licentiestudenten betreft is er een duidelijk overwicht van afgestudeerden uit de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, meer bepaald germanisten en historici, die respectievelijk 44,2% en 12,4% van de totale populatie uitmaken. Daarna volgen de juristen met 10,2% en de afgestudeerden uit andere richtingen Staats- en Sociale Wetenschappen met 9,5%. Van een vierde van de populatie tenslotte is de herkomst zeer divers, waarbij de verscheidenheid jaar na jaar toeneemt.

Het aantal studenten dat een graad (onderscheiding of beter) behaalde bij het afstuderen bedraagt 55% in de gewone licentie en 45% in de enige licentie. Correlaties met de gegevens betreffende het geslacht, de herkomst of de studieduur leverden geen significante resultaten op. Wel blijkt ook hier weer een evolutie in de tijd, m.n. een daling van het aantal graden, voornamelijk sedert 1978. Oorzaken hiervoor zijn niet onomstootbaar aan te wijzen, doch het lijkt waar-

TABEL 2: Percentage afgestudeerden in de Pers- en Communicatiewetenschap vergeleken met andere studierichtingen van de Staats- en Sociale Wetenschappen

	1966*-1975		1976-1984	
	enkel rekening houdend met gewone lic. P&C	inclusief enige lic. P&C	enkel rekening houdend met gewone lic. P&C	inclusief enige lic. P&C
Pers- en Communicatie	9,5%	16,7%	18,3%	34,5%
Staatswetenschappen	7,4%	6,8%	28,1%	22,5%
Bestuurswetenschappen	21,4%	19,7%	(na fusie)	22,5%
Sociale Wetenschappen	38,5%	35,4%	7,2%	5,7%
Diplomatieke Wetenschappen			23,2%	18,6%
Sociologie	23,2%	21,4%	23,2%	18,6%
	100%	100%	100%	100%

* eerste jaar waarin ook studenten 2e licentie afstudeerden

schijnlijk dat een aantal hogergenoemde factoren een rol spelen, zoals de verzwa- ring van het leerprogramma, de grotere verscheidenheid qua herkomst van de enige-licentiestudenten, enz. Of ook het niveau van de opleiding in de middelbare school enige invloed heeft zou op ruime schaal moeten onderzocht worden. Tenslotte kan ook de geleidelijke wisseling van het onderwijzend personeel een beïnvloedende factor zijn.

Beroepssituatie

Het doel van de enquête was, aansluitend bij het reeds geschetste algemeen profiel van de afgestudeerden, gegevens te verzamelen i.v.m. tewerkstelling en overgang van studies naar beroep. De vraagstelling concentreerde zich rond

- de sectoren waarin de afgestudeerden terecht komen;
- de factoren die een rol spelen bij tewerkstelling;
- de beroepstevredenheid.

Zoals reeds vermeld bedroeg de bruikbare respons 62%, zodat het ons toch aangewezen leek de representativiteit hiervan na te gaan. Hiervoor werden een aantal kenmerken van de respondenten getoetst aan de resultaten van het op de volledige populatie uitgevoerde administratieve onderzoek. In het algemeen was er een zeer grote overeenstemming. Enkel moet er gewezen worden op een relatieve ondervetegenwoordiging van een aantal jaren middenin de onderzoch-

te periode (1967, 1968, 1970 en 1971) en anderzijds een zeer hoge respons van de allereerste studiejaren (1964, 1965 en 1966: 100%) en van enkele van de laatste jaren (1980, 1982 en 1984: telkens meer dan 70%).

Verder moet er rekening mee gehouden worden dat het hier gaat om de situatie in mei 1985, dus minder dan 1 jaar na het afstuderen van de lichte 1984.

Op dat ogenblik bleek 77% van de afgestudeerden aan het werk te zijn. Verder was 11% werkloos, 6% vermelde leger- of burgerdienst, 3% was als student of gepensioneerde respectievelijk nog niet of niet meer geïnteresseerd in een job. Het hoogste werkloosheidspercentage situeert zich uiteraard in de drie laatste jaren. Gezien het overwicht van de mannelijke afgestudeerden is ook de dienstplicht een belangrijk element in de overgangperiode naar het beroepsleven. Bij de afgestudeerden van 1984 waren er meer dienstplichtigen dan werkzoekenden (respectievelijk 32% en 21%); voor 1983 was de verhouding omgekeerd (respectievelijk 10% en 30%); voor 1982 was het totaal aantal werkzoekenden gedaald tot ± een kwart van de afgestudeerden. Van de andere kant konden wij vaststellen dat op het ogenblik van de enquête reeds ongeveer de helft van de afgestudeerden van 1984 aan het werk was. Voor de vorige promoties liep dit percentage stelselmatig op tot 60% voor 1983, 75% voor 1982, 85% voor 1981 en 88% voor 1980. Deze cijfers liggen iets gunstiger

dan het gemiddelde van de Staats- en Sociale of Politieke en Sociale Wetenschappen in Vlaanderen.

Wat de professionele sectoren betreft hanteerden wij de indeling van een Leuvens onderzoek uit 1983, ook al leken ons enkele categorieën niet zo relevant, terwijl wij andere liever hadden uitgesplitst (zie tabel III).

Zowel uit onze enquête als uit deze van de KUL blijkt dat ± een derde van de afgestudeerden een betrekking vindt in de communicatiesector. Voor Gent echter is hier een opmerkelijk verschil tussen de gewone licentiaten met 55% en de enige-licentiestudenten met 27% tewerkgesteld in deze sector.

Bijna de helft hiervan werkt in de geschreven pers, dan volgt radio en televisie en in veel mindere mate worden ook voorlichting, reclame, film en theater aangehaald. Wat de concrete taakomschrijving binnen deze sector betreft komt de informatievoorziening nog steeds op de eerste plaats.

De tweede belangrijkste professionele sector is het onderwijs. Het betreft hier vooral enige licentiestudenten, die behalve hun basisdiploma en hun diploma Pers- en Communicatiewetenschap ook nog een aggregaatsdiploma bezitten. Van de Germanisten zijn er 50% tewerkgesteld in het onderwijs.

Ook de openbare besturen vormen een belangrijk afzetgebied, vooral voor historici en afgestudeerden uit de Staats- en Sociale Wetenschappen.

Het aantal afgestudeerden dat in handel, nijverheid en vrije beroepen terecht kwam is eerder gering. De beroeps- en sociale organisaties en de culturele instellingen zijn samen nog goed voor 10%.

Belangrijk in de beroepssituatie is ook het professioneel statuut. Drie vierden van de afgestudeerden werkt in vast dienstverband. Een kleine 10% heeft een of ander werkloosheidsopslopend statuut. De overigen werken contractueel tijdelijk, vooral in onderwijs of nijverheid. Het hoogste percentage vastbenoemden vindt men binnen de communicatiesector!

Ongeveer de helft van de respondenten situeert zijn persoonlijk maandelijks netto-inkomen tussen de 30.000 en 50.000 fr.

TABEL 3: Respondenten, gespreid over professionele sectoren in %

Professionele sectoren	KUL 1983 (2) m.b.t. 1976-1979	RUG 1985 m.b.t. 1964-1984
Nijverheid	13,5	6
Handel	14,9	7
Communicatiesector	32,4	35
Beroeps- & sociale organisaties	12,2	5
Onderwijs	8,1	19
Wetenschappelijk onderzoek	0,0	3
Openbare besturen (exclusief BRT & onderwijs)	18,9	11
Culturele instellingen	-	5
Vrije beroepen	-	2
Andere en combinaties	-	7

Een vierde verdient meer dan 50.000 fr., met enkele uitschieters boven de 70.000 fr. Er is een duidelijk verband tussen de hogere inkomens en het promotiejaar (vooral de eerste 10 jaren), de leeftijd (meer dan 35) en de beroepsanciënniteit (meer dan 3 jaar in huidige functie). De hoogste inkomens vindt men in de communicatiesector. Tot de laagste categorieën behoren niet alleen werklozen en dienstplichtigen met een inkomen van minder dan 20.000 fr. Ook een niet onaanzienlijk aantal recent afgestudeerde (1980-1984) werknemers moet als onderbetaald beschouwd worden met een inkomen van 20.000 tot 30.000 fr. Vooral respondenten uit deze inkomenscategorie zijn actief op zoek naar een gepastere betrekking, bij voorkeur in de communicatiesector. Terecht, lijkt ons, gezien een aantal hogervermelde bevindingen: de communicatiesector trekt het meeste communicatiewetenschappers aan, geeft het beste beroepsstatuut en het interessantste financieel statuut. Toch is de beroepstevredenheid ook in deze sector niet 100%!

De tewerkstellingskansen blijken door een combinatie van verschillende factoren te worden beïnvloed. Volgens de afgestudeerden zelf is, naast het diploma of de combinatie van diploma's, vooral de talenkennis van belang. Als eerste contact met de huidige job worden in 25% van de gevallen persoonlijke relaties opgegeven, 19% advertenties en 17% spontane sollicitaties. De inbreng van de plaatsingsdienst van de RUG, van de RVA en politieke of vakverenigingen is minimaal.

Conclusies en bedenkingen naar de toekomst toe

Zoals in vele studierichtingen is de toegang naar de arbeidsmarkt er voor de afgestudeerden Pers- en Communicatiewetenschap de jongste tijd niet makkelijker op geworden.

Toch zien wij dat het tewerkstellingspercentage hoger is dan het gemiddelde van de Staats- en Sociale: 75% na 3 jaar, 88% na 5 jaar.

Ook de sectoren waarin de afgestudeerden terecht komen sluiten vrij goed aan bij de opleiding. De overgrote meerderheid van de gewone licentie komt terecht in de communicatiesector, de enige licentie leidt ook in belangrijke mate naar het onderwijs en de openbare sector. De beroepstevredenheid is het hoogst in de communicatiesector. Wat het meest te wensen over laat is de bezoldiging, vooral in de eerste jaren na het afstuderen. Nochtans slaagt men er na enkele jaren blijkbaar toch in zijn kwaliteiten aan te tonen. Wordt het diploma in de communicatiesector dan nog steeds niet voldoende naar waarde geschat?

Reeds geruime tijd hebben zich nochtans in haast alle Westeuropese landen aan de universiteiten afdelingen voor communicatiewetenschap ontwikkeld die zich onderscheiden van de instituten voor journalistiek, P.R. of bepaalde vormen van toegepaste communicatie (3). Deze diversificatie komt echter niet zo duidelijk tot uiting in de verwachtingspatronen, noch van de studenten noch van de arbeidsmarkt. Naar de wensen en verwachtingen van de studenten met betrek-

king tot hun latere beroepsactiviteiten werd tot nogtoe slechts weinig systematisch onderzoek verricht. Uit een Leuvens onderzoek uit 1975 bleek dat heel wat kandidatuurstudenten de opleiding in de communicatiewetenschap te theoretisch vonden. Prof. Fauconnier verklaarde dat o.a. door het feit, dat men nog te vaak een journalistieke opleiding verwachtte, wat hij "een wijdverspreide en hardnekkige misvatting" noemde (4).

Zonder een vergelijking te willen maken met de situatie in de Verenigde Staten is het toch wel interessant even te verwijzen naar een onderzoek van de Ohio State University, uitgevoerd in 1980-1981 bij studenten van 54 "Schools of Journalism" (5). Relevant in de resultaten van dit onderzoek is, dat ook Amerikaanse studenten aan klassieke hogere instituten voor journalistiek, waar de opleiding traditioneel zeer praktijkgericht is (6), lang niet alleen meer dromen van een echte journalistieke carrière. Een belangrijk aantal onder hen heeft interesse voor P.R., reclame of allerhande niet-journalistieke activiteiten. Dit wil echter niet zeggen dat zij ook kiezen voor die onderwijsinstellingen waar vooral aandacht wordt besteed aan deze materies. Bij diegenen die opteren voor een journalistieke loopbaan is de interesse verdeeld over alle mediasectoren (dagbladen, magazines, radio, televisie, fotojournalistiek, enz.). Opvallend is verder dat meer dan 15% van de studenten gedurende hun opleiding nog geen voorkeur hebben. Het praktijkgerichte karakter van een opleiding is dus nog geen garantie voor een directe voorbereiding op het beroepsleven (7). In Nederland komt men terug van de idee, dat de opleiding van de communicator vooral moet toegespitst zijn op de technische vorming of, wat de journalist betreft, op de achtergrondkennis. De reactie van de arbeidsmarkt op dergelijke opleidingen is nl. niet zo gunstig. Veeleer hecht men belang aan kwaliteiten als het in staat zijn zelfstandig te werken, zich aan snel veranderende situaties aan te passen, te abstraheren, enz. Ook dit vergt echter een specifieke deskundigheid, nl. het overzien van het gehele communicatieproces (8).

Onder specialisatie moet men dan ook niet in de eerste plaats verstaan het ontwikkelen van een of andere vaardigheid — die misschien morgen alweer achterhaald zal zijn — maar wel het opleiden van verschillende types communicato-

ren. De Nederlanders Vos en Van der Wal (9) leggen in dit verband de nadruk op een verscheidenheid van kwaliteiten, die onder meer kunnen toegespitst zijn op

- marktonderzoek naar de behoeften van de gebruiker;

- research naar de inhoud van de boodschap;

- aandacht voor de vormelijke aspecten van de boodschap;

- toegankelijkheid van de infrastructuur voor de gebruiker;

- up-to-date houden van de informatie.

Voor de opleiding houdt dit volgens hen de consequentie in, dat er zowel generalisten moeten gevormd worden als specialisten. De eersten moeten ook aandacht hebben voor specifieke problemen als nieuwe media en versnippering van auditoria, de laatsten moeten een voldoende brede basis hebben met het oog op hun flexibiliteit.

Het spreekt vanzelf dat de diversifiëring van het medialandschap, de multimediatisering en de groeiende impact van de informatie- en communicatiesector op het maatschappelijk gebeuren, het belang van de opleidingen in deze sector nog zal doen toenemen (10).

Noten

(1) *Tien jaar pers- en communicatiewetenschap*. RUG, 1973. *Communicatie*, jg. 4 (1974), nr 4, pp. 26-27 en jg. 13 (1982-1983) nr. 2, pp. 15-17.

BONTE, A.: *Werk(-loos) na de universiteit?*, RUG, 1982.

(2) WULLAERTS, M.: De arbeidsmarkt voor de Leuvense afgestudeerden in de communicatiewetenschap, in *Communicatie*, jg. 13 (1982-1983), nr. 2, pp. 15-16.

(3) CLAUSSE, R.: *L'enseignement universitaire du journalisme et de la communication sociale*; Brussel, 1971.

Strategie van de communicatiewetenschap: onderzoek en beleid, in *Informatiebulletin CeCoWe*, 1973, nr 3, pp. 18-23. MANDERS, H. & SAARLOOS, J.: Studiemogelijkheden en opleidingen op het vakgebied massacommunicatie in België en Nederland, in *Massacommunicatie*, september 1974.

(4) Enquête bij de studenten in de communicatiewetenschappen, met naschrift van G. FAUCCONNIER, in *Communicatie*, jg. 5 (1975), nr 3, pp. 19-22.

(5) PETERSON, P.: Journalistenopleiding in de U.S.A., in *Communicatie*, jg. 5 (1975) nr.2, pp. 20-22.

(7) Mededeling van J. BIERHOF op *SOMMATIC 1986*, Velthoven.

(8) Mededeling van M.F. VOS en G.M. VAN DER WAL op *Somatic 1986*, gepubliceerd in *Massacommunicatie*, 1986, 2-3, p. 117.

(9) VOS, M.F.; & VAN DER WAL, G.M.: *ibid.*

(10) *Informatie-economie*. Verslagboek studiedag in het kader van Flanders Technology International 1985. Red. J. BOGAERT, Antwerpen, 1985.

VAN CUILENBURG, J.: Zuinig met, zuinig op informatie, in *Massacommunicatie*, februari 1983, pp. 2-14.